

ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ ТЕОРІЇ ВСТАВЛЕНЬ

Жанна Колоїз

доктор філологічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри української мови
Криворізького державного педагогічного університету

(Кривий Ріг, Україна)

e-mail: koloiz.zv@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3670-2760

У статті розглянуто проблемні питання, наявні в сучасній теорії вставлених компонентів, активно використовуваних задля реалізації суб'єктивно-авторської моделі розповіді. Акцентовано передовсім на недоречності використання усталеного термінологічного словосполучення «вставлена конструкція». Репрезентовано різний підход до визнання / невизнання граматичного зв'язку різних зразків вставлень із основним реченням. Наголошено на необхідності студіювання функціонального розмаїття вставлених елементів.

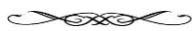
Ключові слова: вставлені компоненти; вставлені конструкції; синтаксично ізольована частина речення; граматичний зв'язок; інтонація вставленості.

Koloiz Zhanna. Discussion points of the theory of inserted components.

The article analyses the problem issues in the modern theory of inserted components. These components are actively used to implement the subjective-author's story model. First of all, the emphasis is placed on the inappropriateness of the use of the established terminology phrase «inserted construct». If it taken to the account the meaning of the lexical unite «construct» (construction, building, assemblage), it's obvious that one-component syntactic isolated part of the sentence shouldn't be named the inserted construct. Besides, not every combination of components can be named as phrase or word-combination. Special attention is given to explorations that use the terms «inserted construct» and «inserted components» as the synonyms. The paper actualizes the data about the inserted components which are the graphic representation of the evaluative (epistemic, emotional) function, which illustrate the level of confidence / uncertainty in the truth of the information, which express different emotions and attitude of the sender to message (surprise, admiration, disgust, disagreement etc.). It's defined that question and exclamation mark (or marks) is used in this role more often. The inserted components are considered from the communicative aspect of sentence's structure that the intonation of the insertion is connected with. It is specially noted that the intonation includes melody, intensity, duration of sound, phrasal and logical stresses, rhythm, timbre, pauses. One more problem question is outlined from described peculiarities: how can we recognize the intonation of the insertion in the writing? The investigation demonstrates that the presence of double punctuation marks isn't enough criterions for demonstration of the category of the insertion and the functional load. A variety of approaches to recognizing / not recognizing the grammatical connection of various samples of inserted components with the main sentence is represented. The relevant contradictions are described with particular attention. There are not only in different researches but there are within the same exploration. It is emphasized on the necessity of studying the functional variety of inserted elements.

Keywords: inserted components; inserted constructs; syntactically isolated part of the sentence; grammatical connection; intonation of interposition.

Обґрунтування проблеми дослідження. На сучасному етапі розвитку

© Колоїз Ж., 2019

вітчизняної граматики можна з упевненістю констатувати: вона відбулася як наука, має вагомий й незаперечні набутки як у

царині морфології, так і в синтаксисі, представлена відомими іменами тих, хто вивів її на наукові орбіти світового рівня, доклав і докладає чимало зусиль, аби до українських граматистів дослухалися, долучали їх до наукових дискусій задля розв'язання тих чи тих проблемних моментів.

Сучасні граматичні праці, апелюючи до засадничих теорій, вирізняються розширенням предмета дослідження й оновленням дослідницького апарата, систематизують і конкретизують знання про певні граматичні явища.

Це стосується передовсім синтаксичного ярусу – «завершальної ланки мовної структури», що «сформувалася й комплексно усталилася вже у другій половині XIX ст., але й нині продовжує розвиватися, уточнюватися, збагачуватися теоретично й практично відповідно до потреб українського соціально-лінгвістичного сьогодення» [Дудик, Прокопчук 2010, с. 7] і де «знаходять функціональну оцінку всі засоби мови й мовлення» [Вихованець 1993, с. 3].

Повсякчас викликають зацікавлення науковців різні синтаксичні теорії, учення про внутрішню і зовнішню граматичну структуру речення, зокрема й про структурні елементи, що є інструментом реалізації суб'єктивно-авторської моделі розповіді. До останніх зараховують і так звані вставлені конструкції.

Аналіз останніх досліджень. Попри посилену увагу синтаксистів різних часових зрізів до категорії вставленості, про що свідчить низка наукових праць (А. Висоцький, Н. Гуйванюк, П. Дудик, І. Житар, А. Загнітко, Л. Кадомцева, М. Каранська, А. Мамалига, А. Мойсієнко, З. Олійник, К. Шульжук та ін.), з-поміж яких і скрупульозні дисертаційні (О. Галайбіда [Галайбіда 2009]), відповідну теорію не можна вважати викінченою, адже й досі відсутня загальноприйнята термінологія для означення відповідних елементів, наявний різнобій у їх потрактуванні, у виокремленні тих чи тих принципів систематизації.

Мета запропонованої статті – окреслення дискусійних моментів, наявних у сучасній теорії вставлених компонентів.

Виклад основного матеріалу. Вставлення різної структури й семантики, різної функціональної належності постійно перебувають у полі зору як знаних граматистів, так і дослідників-початківців. У працях різного гатунку (підручниках, посібниках, монографіях, дисертаціях, статтях і т. ін.) представлені теоретичні відомості (від елементарних, найнеобхідніших до ґрунтовних, комплексних) відповідно до мети й завдань, що їх ставили перед собою автори. Упадає в око те, що вчені неодноразово зверталися до висвітлення питання з позицій історії вивчення чи то принагідно (Л. Азарова [Азарова 2018]), чи то у спеціальних розвідках (О. Турчак [Турчак 2011] та ін.). Науковці намагаються систематизувати добірний фактичний матеріал із урахуванням найновіших досягнень у лінгвістичній царині. А відтак, цілком закономірно, відкриваються нові обрії для наукових пошуків. Задля освоєння цих обривів варто, очевидно, повернутися до усталених наукових позицій й усунути певні дискусійні моменти. Адже не все так просто в теорії синтаксично ізольованих частин речення, до яких зазвичай уналежнюють і вставлені конструкції.

Свого часу Л. Кадомцева зауважила: «Поряд із членами речення, які входять до складу загальної внутрішньо-синтаксичної структури речення, пов'язуючись між собою в словосполучення за допомогою синтаксичних зв'язків узгодження, керування і прилягання, у рамках простого речення можуть виявитися повнозначні частини висловлення, які, хоч і належать до

речення за своїм змістом, синтаксично не пов'язуються з жодним членом речення і, таким чином, залишаються поза синтаксичними зв'язками між членами речення. Такі лексичні компоненти речення у вигляді окремих слів чи словосполучень або й речень не можуть бути віднесені до жодного з типів членів речення і тому взагалі не можуть вважатися членами речення. Найдоцільніше назвати їх синтаксично ізольованими частинами речення» [Кадомцева 1972, с. 224]. До таких утворень дослідниця зараховує і «вставні та вставлені слова, словосполучення і речення», вирізняючи з-поміж них вставлені речення [Кадомцева 1972, с. 231], які, щоправда, не отримують витлумачення як такого. Відтоді теорію вставлень постійно оновлювали, розбудовували, а подекуди й модифікували. Скажімо, нині дехто з науковців висловлює думку, що вставлені компоненти, як і вставні, реалізовані на базі синтаксичних зв'язків, що суперечить традиційним поглядам про їхню синтаксичну незв'язаність, ізольованість [Олейник 2002, с. 57]. Натомість, термінологічне словосполучення *вставлені конструкції*, як і терміни для означення їхніх структурних різновидів – *вставлені слова*, *вставлені словосполучення*, *вставлені речення*, – посіло міцні позиції в синтаксичній науці [Азарова 2018; Галайбіда 2009; Житар 2011; Ковальська 2015 та ін.]. Витлумачення так званих *вставлених конструкцій* на перший погляд мало чим відрізняються, ґрунтовані на класичному на зразок «вставленими називають такі конструкції, які вживаються для уточнення, доповнення, роз'яснення предметного змісту речення або введення додаткового змісту та інформації до його структури» [Загнітко 2001, с. 250]. Пор.: *Вставлені конструкції* – це «слова, словосполучення й речення (прості чи складні), які вводять в інше (основне щодо них) речення, але синтаксично з ним не зв'язані, інтонаційно відокремлені від нього і вносять різні додаткові повідомлення, зауваження, уточнення чи пояснення до змісту основного речення чи окремих його членів» [Ганич, Олійник 1985, с. 48]; «*Вставлені слова, сполучення слів і речення* – це граматично не пов'язані з реченням мовні одиниці, що виражають додаткові повідомлення чи побічні зауваження, які доповнюють зміст висловленого в реченні, вказують на те, що не передбачалось на початку формулювання думки» [Дудик, Прокопчук 2010, с. 232]; «*Вставні слова, словосполучення і речення* – мовні одиниці, що містять додаткові, побіжні повідомлення, зауваження, які переривають основне висловлення за допомогою інтонації вставленості» [УМ 2000, с. 83; Шульжук 2004, с. 169] тощо.

З огляду на значення лексеми *конструкція* (< construction – побудова, складання) очевидним є те, що однокомпонентну «синтаксично ізольовану частину речення» (наприклад, *Хіба теза про те, що «пролетаріат не має своєї вітчизни» в тій чи тій мірі не є основою соціалістичного (класичного) вчення взагалі в усіх його напрямках?* [Багрянний 2006, с. 332] негоже називати вставленою конструкцією. Пор. «Речення і словосполучення є синтаксичними одиницями-конструкціями, а мінімальна синтаксична одиниця функціонує як компонент речення або словосполучення» [Вихованець 1993, с. 6]. Окрім того, не кожне поєднання компонентів можна назвати словосполученням, як-от: *Бо українські селяни і робітники – це є нині єдиний продуцент в Україні, який продукує матеріальні цінності, який уміє, хоче і буде (і тільки він) володіти засобами продукції і оборони* [Багрянний 2006, с. 104]; *Напевно, для декого (на Заході) такі думки будуть єретичні й блюзнірські* [Багрянний 2006, с. 564]; *Але досить байки. Берімо комплект «Української трибуни» і пильно читаймо останнє її число (ч. 12).*

А перечитавши – до суті справи [Багряний 2006, с. 69]. Це, вочевидь, розуміють і науковці, десь-не-десь послуговуючись терміносполученнями *вставлені компоненти* чи *вставлені елементи* [Загнітко 2001, с. 245; Шульжук 2004, с. 169]. Пор.: «Вставлені компоненти за своїм граматичним статусом є різного роду синтаксичними одиницями, включеними в певну реченнєву (текстову) структуру з метою додаткового повідомлення, пояснення чи уточнення, побіжного зауваження щодо загального висловлювання або окремого його компонента» [Мойсієнко 2013, с. 137]. В окремих наукових доробках наголошується на тому, що терміни *вставлені конструкції* / *вставлені компоненти* (і не тільки!) використовують як синонімічні, наприклад, «у широкому розумінні ми використовуємо терміни *вставні та вставлені конструкції* / *компоненти* та *парентетичні* (парантетичні) *конструкції*, до складу яких уналежнюємо *вставні та вставлені слова, словосполучення й речення*» [Ковальська 2015, с. 74]. За такого підходу поза увагою мали б залишитися *вставлені компоненти*, що є графічними репрезентантами оцінної (епістемічної, емотивної) функції, ілюструють ступінь упевненості / невпевненості в істинності інформації, передають різні емоції і ставлення адресанта до повідомлення (подив, захоплення, відразу, незгоду тощо). У відповідній ролі найчастіше вживають знак (або знаки) питання чи оклику [Олейник 2002, с. 145], як-от: *Говоривши, говоривши на кількох десятках сторінок про розквіт індустрії і всіх галузей промисловості і виробництва, про те, що по всіх статтях ССРСР перегнав навіть Америку, бо дав зріст не на якихось там 20 чи 30 %, як США, а на ... 400 % (!) або там-то і там виріс видобуток не в двічі, а в сорок та п'ятдесят разів (просто страх бере від такого несамовитого зросту), виклавши все це в динамічних і красномовних словах, ця солодкословна сирена-співуха раптом заявляє, що ... одначе поки що щодо виробництва на душу населення, то ССРСР ще далеко відстає від США* [Багряний 2006, с. 506]. Наведений контекст засвідчує два різновиди вставлень-украплень: з одного боку, вставлений компонент у вигляді двох знаків оклику, що сигналізують про критичне сприйняття маніфестованої інформації, абсолютну недовіру до повідомлюваних кимось фактів, з іншого, – вставлене речення (*просто страх бере від такого несамовитого зросту*), марковане суб'єктивною модальністю, безпосередньо виявляє ставлення автора до зображуваних подій, їх учасників, їхніх учинків. У результаті використання так званих «думок на випадок», що сприймаються як своєрідна надбудова у структурі основного речення, виникає два плани розповіді – основний і факультативний.

Усе сказане вище дає підстави засумніватися в доречності терміносполучення *вставлені конструкції*. До того ж, як відомо, дехто з науковців наголошує на тому, що *вставлені конструкції* не є елементами мови, з'являються тільки на рівні її використання, у тексті. Така позиція має раціональне зерно, оскільки, безумовно, додаткові елементи, що нібито переривають логічний перебіг основної думки, виражають побіжні зауваження, які доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказують на якісь деталі, нові факти, що не були передбачені на початковому етапі формування думки і «які підказуються обставинами мовлення, психологічним ходом думок мовця і т. ін.» [Олейник 2002, с. 138]. *Вставлені компоненти* стосуються комунікативного аспекту структури речення, з яким, власне, пов'язують інтонацію *вставленості*, до якої апелюють науковці, визначаючи її як одну з диференційних ознак відповідного граматичного явища. Однак інтонація

передбачає мелодику, інтенсивність, тривалість звучання, фразовий і логічний наголос, ритм, тембр, паузи. Інакше кажучи, *інтонація* (від лат. *intonare* – голосно вимовляти) – «сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передається смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення, комунікативне значення та ситуативна зумовленість, стилістичне забарвлення тексту, індивідуальність виражальних прийомів мовця» [УМ 2000, с. 210]. Виникає слушне запитання: як у писемному мовленні розпізнати інтонацію вставленості? Мабуть, варто брати до уваги парні розділові знаки. Як зазначає А. Загнітко, найкраще передають факультативність вставлення дужки [Загнітко 2001, с. 254]. Звідси, відповідно, логічно випливає: якщо той чи той елемент уведений у структуру основного речення з використанням дужок, то маємо справу з вставленими компонентами, наприклад: *З одного боку, клас (каста) правлячих, власть імущих, привілейованих, необмежених і всесильних володарів землі, надр, вод, всіх засобів виробництва і людських душ, з другого, – трудові маси, нічого не імуці, експлуатовані і абсолютно безправні. З одного боку, крайнє збагачення (бо яке ще «крайніше» збагачення може бути, як розпоряджання всіма ресурсами велетенської країни, зосередженими в руках правлячих), матеріальна забезпеченість і розкоші, а з другого, – крайня пауперизація мільйонів* [Багрянний 2006, с. 94]; *Протягом багатьох сторінок Воропаєв разом з автором намагалися, наперекір собі, вмовити в самих себе (озираючись на цензора), що щастям людини є не те, про що потайки мріють Воропаєви й інші, а дальша понадударна праця й зречення всього і самого себе в ім'я комунізму й світової революції* [Багрянний 2006, с. 323]; *Тим часом я взяв за тему одно з найважливіших і найболючіших (на наші думку) питань, що їх порушив М. Павлюк* [Багрянний 2006, с. 220] і т. ін. Проте при вставленні використовують не тільки дужки, але й коми та тире. Уявімо, що у проілюстрованих зразках на місці дужок автор поставив коми. Зміна розділових знаків спричинить ті чи ті модифікації формальних характеристик і самих синтаксичних структур (див. про конструктивні / неконструктивні вставлені одиниці [Дудик, Прокопчук 2010, с. 232–233]). Скажімо, останній приклад ілюструватиме ускладнення першої предикативної частини не вставленими, а вставними компонентами. До того ж «окремі лінгвісти безапеляційно заперечують доцільність виділення вставлених конструкцій», а в останній академічній граматиці російської мови «цей клас одиниць узагалі не згадується, що, очевидно, мотивується тим, що вони ніякою мірою не співвіднесені ні з об'єктивним, ні з суб'єктивним планом речення» [Загнітко 2001, с. 250]. Інші ж, навпаки, прагнуть виокремити як інтегральні, так і диференційні ознаки, наприклад: вставні компоненти мають узуальний характер; вставлені компоненти є результатом суб'єктивного членування / доповнення інформативного поля висловлення; категорія вставленості виконує стилістичну й стилетвірну функцію; категорії вставності / вставленості репрезентують універсальну категорію суб'єктивності в мові тощо [Олейник 2002, с. 57–58]. Чи правомірно за таких умов стверджувати, що «на відміну від вставних конструкцій, вставлені не мають модальних значень, не вказують на джерело повідомлення, на зв'язок та послідовність думок тощо»? [СУЛМ 2003, с. 365]. Пор.: *Картина була б неповною, якби ми заплющили очі й не сказали, що, на превеликий жаль, до розламування нас прикладає руки не тільки ворог та його квіслінги, отамани гулаєнки. На жаль (на превеликий жаль!), до розламування нас прикладали й прикладають іноді руки й свої,*

українці, і часом навіть добрі українські патріоти [Багрянний 2006, с. 304]; Отже, ясно й безсумнівно, що це стосується радянської інтелігенції взагалі, а насамперед – українських службовців (української інтелігенції в усіх її групах, в усій її масі), бо ніде, як на Україні, той радянський апарат не дався знаки, підтираний (за Павлюком) «справжніми керівниками радянського господарства» – інтелігенцією чи то пак службовцями. І логічно (за логікою М. Павлюка) це написано нібито правильно [Багрянний 2006, с. 221]. Із позиції А. Загнітка, «вставні слова, словосполучення та вставлені принципово різняться між собою, що зумовлено співвідношенням об'єктивної і суб'єктивної модальності. Вставні слова, словосполучення повністю марковані суб'єктивною модальністю, вставлені ж одиниці корелюють з об'єктивною модальністю, вони постають носіями додаткових об'єктивних смислів, репрезентують окрему пропозицію» [Загнітко 2001, с. 250–251]. У поданому твердженні акцентовано передовсім на вставлених словах і словосполученнях (чомусь несправедливо обділені увагою вставлені речення). Натомість, ідеться про репрезентацію окремої пропозиції, пов'язаної з предикативною одиницею (пор.: вставлене речення – це різновид предикатності, який вносить до базового речення пропозитивну структуру (структури), перетворюючи його на поліпропозитивне утворення, проте така пропозиція з прагматичного погляду мовця займає вторинну позицію [Житар 2011, с. 170]). А це, своєю чергою, спонукає до подальших пошуків шляхів розв'язання окресленої проблеми, зокрема й щодо більш чіткої диференціації вставлених компонентів, виокремлення їхніх диференційних ознак.

Уважаємо за необхідне зупинитися ще на одному дискусійному моменті, пов'язаному зі зв'язком вставлення з основним реченням. Як уже зазначалося, більшість науковців схиляється до думки, що вставлені компоненти є «синтаксично ізольованими частинами речення», граматично самостійними. Суперечності спостерігаються не лише в різних наукових доробках, але й у межах однієї й тієї ж праці. Приміром, подаючи теоретичні відомості про «речення зі вставленими конструкціями», Г. Козачук констатує: «Вставлені, як і вставні, конструкції з основним реченням граматичного зв'язку не мають» [СУЛМ 2003, с. 365]. Наступний абзац містить кардинально протилежне твердження, як-от: «Вставленими бувають окремі слова, словосполучення, прості і складні речення. Вони приєднуються до основного речення як безсполучниковим, так і сполучниковим зв'язком, а на письмі найчастіше виділяються дужками, рідше – комами або тире» [СУЛМ 2003, с. 365]. На подібні зауваги натрапляємо непоодинокі [Слинько, Гуйванюк, Кобилянська 1994, с. 399–400; УМ 2000, с. 83]. Пор.: «Доповнювальні вставлені речення можуть мати приєднувальний характер. Найчастіше вони приєднуються до основного речення сурядними сполучниками *і, та, а* та підрядними сполучниками *що, як*» [Шульжук 2004, с. 171]. Неоднозначно можна оцінити й позицію І. Житар. З одного боку, дослідниця зазначає: «не можна говорити про приєднання чи введення до базового речення вставленої конструкції за допомогою сполучників, оскільки це означає, що сполучник при цьому виконує свою граматичну функцію, <... > це суперечить природі вставлених конструкцій, оскільки вставлена одиниця будь-якої структури стоїть поза граматичними зв'язками у реченні. Тому вважаємо, що сполучники лише можуть займати ініціальну позицію у вставленій конструкції» [Житар 2011, с. 70]. З іншого, – об'єднує вставлені конструкції у дві групи залежно від того, який засіб займає ініціальну позицію, а саме: 1) вставлена

конструкція, що починається сполучником сурядності або підрядності, 2) вставлені конструкції безсполучникового типу [Житар 2011, с. 170]. Подальша систематизація фактичного матеріалу відбувається з урахуванням семантико-синтаксичних особливостей того чи того різновиду складних речень. Чи правомірно це? З огляду на те, що «у граматичних описах української літературної мови сполучники традиційно розглядають серед службових частин мови і характеризують їх як окремих частиномовний клас, що виконує функцію зв'язку (поєднання) членів речення або речень» [Городенська 2010, с. 9] (пор.: «незмінне службове слово, яке виражає синтаксичні зв'язки речень або слів і семантико-синтаксичні відношення між ними» [УМ 2000, с. 585]), імовірно, так. Однак такий підхід мав би заперечити думку про відсутність граматичного зв'язку вставлених компонентів з основним реченням. Іншими словами, є ще над чим попрацювати.

Принагідно наголосимо й на необхідності скрупульозного дослідження функцій вставлених компонентів (див. праці І. Гавриленко, С. Гусаренка, М. Кулаковського, О. Меркушової, А. Прияткіної та ін.).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, на сьогодні чимало питань теорії вставлень залишаються спірними, потребують серйозних наукових дискусій задля того, аби довести / спростувати доцільність функціонування в науковому апараті терміносполучення *вставлені конструкції*, наявність / відсутність граматичного зв'язку з основним реченням, чіткіше окреслити диференційні ознаки, структурні та семантичні особливості, функціональне призначення і т. ін. Це, власне, і становитиме перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

Азарова, Л. (2018). Вставні та вставлені конструкції в історичному дискурсі. [У:] *Рідний край*, № 1 (38), с. 139–144.

Багрянний, І. (2006). *Публіцистика : Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе*. Київ, 856 с.

Вихованець, І. Р. (1993). *Грамматика української мови : Синтаксис*. Київ, 368 с.

Галайбіда, О. В. (2009). *Вставлені конструкції в українському художньому тексті*. Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 24 с.

Ганич, І. Д. і Олійник, І. С. (1985). *Словник лінгвістичних термінів*. Київ, 360 с.

Городенська, К. Г. (2010). *Сполучники української літературної мови*. Київ, 208 с.

Дудик, П. С. і Прокопчук, Л. В. (2010). *Синтаксис української мови*. Київ, 384 с.

Житар, І. В. (2011). Семантичні різновиди вставлених речень (на матеріалі наукового й публіцистичного стилів української мови). [У:] *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*, вип. 7, с. 170–175 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_39 (дата звернення: 30.08.2019).

Загнітко, А. (2001). *Теоретична грамматика української мови : Синтаксис*. Донецьк, 662 с.

Кадомцева, Л. О. (1972). Синтаксично ізольовані частини речення. [У:] *Сучасна українська літературна мова : Синтаксис*. І. К. Білодід (ред.). Київ, с. 224–231.

Ковальська, Н. А. (2015). Вставні та вставлені конструкції в текстах сучасного українського економічного дискурсу. [У:] *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Філологія. Харків, вип. 73, с. 73–76. [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4642> (дата звернення: 30.08.2019).

Мойсієнко, А. К. (2013). Вставлені компоненти [У:] *Сучасна українська мова : Синтаксис*. А. К. Мойсієнко (ред.). Київ, с. 137–146.

Олейник, З. П. (2002). *Вводные и вставочные компоненты в структуре высказывания и текста*. Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Донецьк, 340 с.

Слинько, І. І., Гуйванюк, Н. В. і Кобилянська, М. Ф. (1994). *Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання*. Київ, 668 с.

СУЛМ (2003). *Сучасна українська літературна мова*. М. Я. Плющ (ред.). Київ, 430 с.

Турчак, О. М. (2011). З історії вивчення вставлених конструкцій як синтаксичної категорії структурно-комунікативного рівня. [У:] *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*, т. 19, вип. 17 (3), с. 160–165.

УМ (2000). *Українська мова : Енциклопедія*. В. М. Русанівський (ред.), О. О. Тараненко (ред.), М. П. Зяблюк та ін. Київ, 750 с.

Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови*. Київ, 366 с.

Подано до редакції 20.09.2019 року

Підписано до друку 28.10.2019 року